

Welstand, godsdienst en vruchtbaarheid

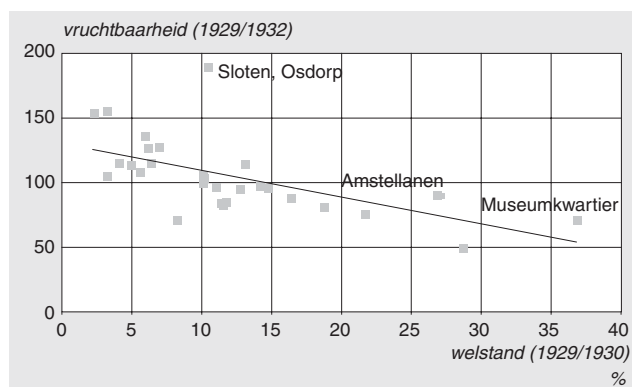
Onderzoek van de Centrale Commissie voor de Statistiek, gedaan in Amsterdam, Dordrecht, Rotterdam en in een aantal plattelandsgemeenten in 1900, leerde dat de vruchtbaarheid in financieel zwakke buurten (grondslag: de huurwaarde van de woning) groter was dan in de rijkere buurten. Tegelijkertijd werd geconstateerd dat in de armste buurten ook de (zuigelingen- en kinder)sterfte hoger was dan in de rijkste buurten.

Vervolgonderzoek liet jaren op zich wachten. Het Amsterdamse Bureau van Statistiek publiceerde pas in 1936 een nieuw onderzoek. Volgens de directeur van het bureau, J.H. van Zanten, moest dat 'de zeer merkwaardige verschijnselen op het gebied der demografie en een aantal morele invloeden van de groote stad op de bevolking' laten zien. Die morele aspecten betroffen onder meer de invloed van welstand, godsdienst, leeftijd en huwelijksduur op de geboortedaling.

In Amsterdam kwamen de hoogste geboortecijfers voor in de armste buurten (grondslag: het percentage personen dat in 1929/1930 voor meer dan 3 duizend gulden was aangeslagen in de belasting) en de laagste geboortecijfers in de rijkste buurten. Afwijkingen van dit grondpatroon waren er wel degelijk, zoals het middelmatig rijke Sloten met een uitzonderlijk hoog vruchtbaarheidscijfer, het relatief rijke maar middelmatig vruchtbare Tuindorp Watergraafsmere en de buurt Amstellanen, de huidige Rivierenbuurt. In *grafiek 1* is het aantal geboorten per duizend gehuwde vrouwen van 15-49 jaar uitgezet tegen het percentage personen dat voor meer dan 3 duizend gulden was aangeslagen.

Welstand alleen kon de variatie in vruchtbaarheidscijfers niet volledig verklaren. Gesuggereerd werd daarom dat godsdienst, dat wil zeggen hoge of lage aandelen katholieken en gereformeerden in de buurt, de welstand als verklaring in de weg stond. Een demografische verklaring voor de diversiteit in de vruchtbaarheid was verder dat het aantal 20-29-jarige gehuwde vrouwen, die het niveau van de vruchtbaarheid bovenal bepalen, in de buurten sterk uiteenliep.

1. Vruchtbaarheid en welstand in 30 Amsterdamse buurten, 1929/1932

Schrijnend was dat de vruchtbaarheid het hoogst was in de buurten waar de woonsituatie het meest klemde. Dat gold bijvoorbeeld voor de Jordaan, dat de op twee na hoogste vruchtbaarheid kende en het grootste aandeel woningen met onvoldoende slaapkamers (25 procent; *grafiek 2*). Ook in de Oostelijke eilanden (Kattenburg), Sloten en Osdorp kwam deze combinatie van een hoge vruchtbaarheid en een slaapruijmtetekort voor (Bureau van Statistiek, 1936).

Welstand en godsdienst speelden beide een rol bij de verklaring van de patronen van de vruchtbaarheidsdaling in de jaren twintig. De onderzoekers constateerden dat de daling van de vruchtbaarheid het sterkst was in de meest welvarende buurten, gevolgd door de daling in de minst welvarende buurten. Onder de middengroepen was de vruchtbaarheidsdaling het geringst.

Welstand en godsdienst spelen vandaag de dag een ondergeschikte rol bij de verklaring van geografische verschillen in vruchtbaarheid. Binnen gemeenten zijn de huidige patronen bovenal te verklaren uit verschillen in huishoudenssamenstelling, in het bijzonder het percentage alleenstaanden, en de verdeling van de bevolking naar etniciteit. Alleenstaanden kennen uiteraard een geringe vruchtbaarheid, terwijl sommige niet-westerse herkomstgroepen een bovengemiddelde vruchtbaarheid laten zien. Ook deze laatste verklaring van geografische verschillen verliest overigens snel aan betekenis. De groepen met de hoogste kindertallen, de Marokkaanse en Turkse vrouwen, zijn wat betreft hun vruchtbaarheid in vrij korte tijd op autochtone vrouwen gaan lijken (Garssen en Nicolaas, 2006).

Literatuur

Bureau van Statistiek, 1936, De bevolking van Amsterdam. Statistische studie over huwelijk, echtscheiding, geboorte, sterfte, vestiging en vertrek. Statistische mededelingen van het Bureau van Statistiek der gemeente Amsterdam, no. 103.

Garssen, J. en H. Nicolaas, 2006, Recente trends in de vruchtbaarheid van niet-westers allochtone vrouwen. Bevolkingstrends 54(1), blz. 15-31.

2. Vruchtbaarheid en slaapruijmtetekort in 30 Amsterdamse buurten, 1929/1932

